

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
 Editură Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

1

Românii în străinătate de-a lungul timpurilor

Comandor r. prof. univ. Dr. Aurel PENTELESCU

Acesta a fost, de asemenea, un curs important, ținut de Nicolae Iorga, în anul 1935, la Școala Superioară de Război din București.⁶³ Atesta felul cum românii care au trecut granița au înțeles străinătatea, cât și au reprezentat țara lor în lume, îndeosebi în Europa. Era formula inversă, cum s-a mai arătat, din cursul **Istoria românilor prin călători** din anii 1920-1921-1922. Drept urmare, cuprinsul acestui curs a inclus 11 teme, astfel: 1. Introducere; 2. Cei mai vechi pribegi; 3. Cei dintâi ambasadori; 4. Ambasadori și pretendenți; 5. Oaspeți la creștini (prima jumătate a sec. XVII); 6. Pribegi din a doua jumătate a sec. XVII; 7. Călători pentru cultură; 8. Români în Apus prin veacul al XVIII-lea; 9. Noi domni pribegi și studenți în Apus; 10. Studenți revoluționari și naționaliști; 11. Ultimii soli în Apus.⁶⁴

Deosebit de interesantă este tema 11. *Ultimii soli în Apus*. Rezumatul lui Barbu Theodorescu are formularea: „Sunt boieri care, când nu au ce face, petrec în străinătate și de aceea «merită să fie total neglijată». Vin: M. Eminescu, I. Slavici, Titu Maiorescu, Gh. Panu, Ștefan Vârgolici, Nicolae Xenopol, Ioan Nenițescu etc. Urmează generația 1870-1900. Studiul se încheie cu 3 p. privind studiile lui N.[icolae] I.[orga] și colegilor săi: Rădulescu Motru, Ovid Densușianu, Teohari Antonescu etc.”⁶⁵

Nu avem știință că acest curs, **Românii în străinătate de-a lungul veacurilor**, 1935, 169 pagini, să fi fost reeditat. Bogăția informațiilor incluse în fiecare din cele 11 teme (capitole) este impresionantă. Spre a mai da un exemplu, vezi cele cuprinse în tema 9. *Noi domni pribegi și studenți în Apus*, despre Ioan Teodor Callimachi, Grigore Ghica, Mihail Studrza, Gheorghe Bibescu, Alexandru Ioan Cuza, unde detaliile sunt diversificate, cu nuanțări surprinzătoare.⁶⁶

Două importante cursuri ținute de Nicolae Iorga la Școala Superioară de Război din București, **Oameni reprezentativi în purtarea războaielor**, în 1937, și **Stări sufletești și războaie**, în 1938, încheie activitatea didactică a ilustrului savant istoric la această instituție militară de învățământ superior, în aceeași manieră și în același spirit combativ și atoatecuprinzător ca celelalte cursuri desfășurate în această primă parte a zbuluciatului secol al XX-lea.

Proiectarea celor două cursuri era în strânsă legătură cu evenimentele ce se petreceau în Europa acelor ani, dar și în lume: ascensiunea nazismului în Germania și a fascismului în Italia. Între evenimente: 1936, ocuparea Ethiopiei de către Italia fascistă; 11 martie 1938, ocuparea și transformarea Austriei în provincie a Germaniei naziste; 1938, Germania nazistă ocupă regiunea sudetă, în urma acordului de la München (29-30 septembrie 1938; Germania, Franța, Italia, Marea Britanie); 15 martie 1939, Cehia este ocupată de trupele germane; 14 martie 1939, Slovacia trece sub tutela Germaniei naziste.

În lecția de deschidere din 15 noiembrie 1938 la cursul **Stări sufletești și războaie**, Nicolae Iorga afirma deloc întâmplător: „Oamenii au o mare influență asupra evenimentelor, dar influența aceasta este de multe ori una care vine din însuși mediul în mijlocul căruia se găsesc. Mussolini, Hitler iese dintr-un anume mediu, ei sunt exponenții unei stări de spirit care există în acel mediu.” Aduagă imediat: „Pe de altă parte, este o concepție foarte răspândită de cugetătorii de stânga, de radicali, de socialiști, de comuniști, și, acum în urmă, *întărită tocmai de regimurile totalitare* (subl.n.), care acestea spun și ele că nimeni nu are dreptul la independență, ci toți nu sunt decât celule într-un organism reprezentat de Stat.”⁶⁸

Cu același prilej, dar referindu-se la cursul **Oameni reprezentativi în purtarea războaielor**, din 1937, Nicolae Iorga afirma: „Atunci când, acum doi ani, am vorbit în această Școală despre Istorie

Universală din punctul de vedere al personalităților, care se pot desemna mai clar, să prezint, în anumite amănunte caracteristice, nu și în celelalte, care n-au decât valoare relativă, *o epocă întregă* (subl.n.).” Arăta în continuare: „Aceste lecții au fost stenografiate și ar putea forma o carte de lectură în general pentru corpul ofițeresc, care nu are o lectură anumită pentru dânsul, și este absolut necesar să existe o bibliotecă destinată ofițerilor.” Motiva aproape imperativ mai departe: „Ofițerul nu se poate ține (în text: ținea) cu cetirea literaturii curente și a gazetelor și chiar cu cercetarea lucrărilor de specialitate, ci *el trebuie să aibă o largă pregătire sufletească* (subl.n.).”⁶⁹

Drept urmare, cursul **Oameni reprezentativi în purtarea războaielor** din anul 1937 de la Școala Superioară de Război din București este o amplă pledoarie pentru măreția, demnitatea și înțelepciunea unora mari comandanți de oști de-a lungul timpului, unde succesele militare și scăderile acestora ca oameni și militari de profesie sunt etalate critic, fenomenul război, ca fenomen social, aducându-le în prim-planul faptelor războinice. Este tocmai ceea ce, în 1934, Gheorghe I. Brătianu afirma în memoriile sale de voluntar în războiul din 1916-1919: „Războiul, această grozavă încercare, spulberă toate fățărnicile și arată firea adevărată a fiecăruia.”⁷⁰

Cursul arătat mai sus s-a desfășurat pe parcursul a zece teme, astfel: 1. Cea dintâi formă a spiritului militar; 2. Alexandru cel Mare; 3. Hannibal Barca; 4. Gaius Marius; 5. Gnaeus Iulius Agricola; 6. Carol cel Mare; 7. Ludovic cel Sfânt [Ludovic al XI-lea al Franței]; 8. Bertrand du Guesclin; 9. Gheorghe Basta [Giorgio Basta]; 10. Gustav Adolf.⁷¹

Fiecare din cele nouă figuri de oameni reprezentativi în purtarea războaielor, în concepția lui Nicolae Iorga, reprezintă *spiritul unei epoci, și în fiecare din aceste epoci caracterul deosebirilor se adaugă în jurul unei personalități*. În chiar lecția de deschidere a cursului, *Cea dintâi formă a spiritului militar*, Nicolae Iorga preciza: „Pentru a cunoaște o epocă este bine să aveți contact cu omul din vremea aceea, sau cu omul cel mai apropiat de acea epocă, omul care are mai mult sau mai puțin ideile și sentimentele de atunci, care a cunoscut care erau popoarele, cu aplecările lor și oamenii care au jucat un rol însemnat.”⁷²

Pentru ca în lecția de deschidere la cursul **Stări sufletești și războaie** din anul 1938, Nicolae Iorga să dezvolte această idee definitorie asupra modului cum se cere a fi privită istoria: „Chestionarea biografiilor este îndeosebi de interesantă în istorie. A fost, foarte multă vreme, o discuție: cine face istoria, fie că este vorba de istoria militară, fie de istorie socială, politică, de istorie în genere. Cine o face: anumiți oameni sau societatea întregă? Pusă întrebarea în felul acesta, desigur că nu este adusă în forma cea mai bună. Fiindcă, de fapt, nu se poate face nimic fără o societate *întregă*, dar nu se poate face nimic fără o societate [care este] *condusă* (subl. N. Iorga).”⁷³

De pe această platformă ideatică, Nicolae Iorga a dezvoltat întregul curs, de fapt ultimul pe care l-a predat la Școala Superioară de Război în anul de învățământ 1938-1939. În aceeași lecție de deschidere, **Războaie și stării de spirit**, din 15 noiembrie 1938 a afirmat: „În anul acesta am vrut să fac ceea ce am făcut acum doi ani: m-aș fi coborât de la personalitățile mai caracteristice la celelalte, dar aș fi ajuns să prezint oamenii mai mult sau mai puțin indiferenți. Nu merge aceasta, și, atunci, chiar astăzi gândindu-mă la baza pe care aș putea clădi acest curs, am socotit că ar fi bine să vă prezint *stările de spirit din care au ieșit războaiele* (subl. N. Iorga), care au servit războaiele și din care au rezultat războaiele.”⁷⁴

Ca și toate celelalte cursuri predate de Nicolae Iorga la Școala Superioară de Război, și acesta aducea în prim-planul expunerilor elemente de mare noutate, atât ca modul de abordare, dar și ca informație istorică utilă, cu învățămintele desprinse, pentru auditoriu – ofițeri ai Armatei Române. Acestea, între altele, le arăta cât se poate de ferm, dincolo de obligațiile stricte militare: „Dumneavoastră aveți în același timp și o misiune de *învățători ai celorlalți* (subl. N. Iorga). Este la noi o lume care nu crede în puterea neamului: mizerabilii cari trebuie palmuiți în față. Aceasta arată cât de mult lipsește educația națională.” Adăuga imediat: „Dv. aveți sarcina aceasta de a face educația energetică a națiunii, fără de care nu se poate ținea.” Și încă: „O să vă arăt că, oricâte incidente interesante ar cuprinde un război, oricât eroism adevărat, nici de cel fabricat (încă o dată vă spun că eroul în foarte multe cazuri se fabrică), și nu este vorba în cursul acesta nici de eroism adevărat, nici de biografii care pot să nu aibă interes, *ci stările de spirit decid, căci eu am convingerea că totul pleacă de la sufletul omenesc* (subl. N. Iorga).”⁷⁵

În context, Nicolae Iorga exemplifica amplu: „Toate urgiile au căzut asupra noastră în Marele Război: înfrângerea, retragerea, foamea, frigul, boli. *Nu ne-am dat* (subl. N. Iorga). Și ce avem noi ca să luptăm împotriva unor dușmani cari, pe lângă altele, aveau și experiența a doi ani de război! Nu ne-am

Cetatea Cavalerilor

dat, și, la urma urmei, da, pentru că ne-am găsit vii, am biruit: *prin aceea că ne-am găsit vii la sfârșit* (subl. N. Iorga).⁷⁶

Cu referire la situația de la ordinea zilei, în același context, Nicolae Iorga preciza: „Nu se poate zice că ieri, cehoslovacii nu aveau toate mijloacele trebuitoare pentru a se lupta. Se va obiecta: ar fi fost striviți. Știu eu! Dar, în orice caz, când ești învins și ți se ia ceva, să ai satisfacția că ai pus supt pământ câteva zeci de mii de oameni căzuți de la dușman. Să-l ia, dar nu fără morții lor dedesupt, morții aceea care *trebuiau să plătească* (subl. N. Iorga).⁷⁷

La cel de-al doilea Consiliu de Coroană din seara zilei de 27 iunie 1940, convocat pentru a discuta cererile ultimative ale guvernului sovietic din data de 26 iunie 1940 privitoare la cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, din 26 prezenți, pentru rezistență armată sau pronunțat 6, între care și Nicolae Iorga.⁷⁸ Este lesne de înțeles că poziția sa fermă izvora din concepția expusă pe larg și în cursul **Stări sufletești și războaie** din 1938-1939, cât și cu alte prilejuri. Nicolae Iorga nu putea să accepte cedarea de teritorii fără rezistență armată. Evident, s-a supus votului majoritar.

În cadrul cursului amintit cele zece lecții predate au fost: 1. Războaie și stări de spirit; 2. Războaiele monarhiilor sacre; 3. Războaiele de cetate elenică în fața monarhiei sacre; 4. Războaiele Romei vechi și ale Romei noi, încorporând monarhia a toată lumea; 5. Războaiele creștine; 6. Războaiele de autoritate și războaie de monarhii; 7. Războaie religioase; 8. Războaie revoluționare; 9. Războaie naționale și războaie coloniale; 10. Războaie economice.⁷⁹

Nu ne propunem să dezvoltăm conținutul acestor lecții. Spunem doar că ele s-au tipărit, cum s-a arătat, în editura și tipografia Școlii Superioare de Război, fără lecția de deschidere **Războaie și stări de spirit** din 15 noiembrie 1938, considerată de noi mult timp pierdută. După mai mulți ani de căutări, a fost găsită, tipărită, în revista „Spirit Militar Modern”.⁸⁰ Bucuria găsirii a fost imensă, întrucât această lecție de deschidere oferă *cheia* la înțelegerea celor două cursuri, **Oamenii reprezentativi în purtarea războaielor și Stări sufletești și războaie**, din anii 1937 și 1938.

Mai mult, cu acel prilej, generalul Ilie Șteflea, comandantul Școlii Superioare de Război din București, a oferit ilustrului savant insigna de profesor cu deviza „ALERE FLAMMAM” gravată pe suport de argint, ca simbol al prețurii și statorniciei.⁸¹ Ampla cuvântare rostită cu acest prilej de generalul Ilie Șteflea rămâne unică, poate cel mai înalt omagiu adus de Armata Română marelui istoric și profesor Nicolae Iorga: „Trebuie să rămâneți al nostru, trebuie să rămâneți totdeauna acestei Școli, fiindcă sunteți creatorul și păstrătorul patriotismului la noi în țară. *Vă iubiți țara cu sângele dumneavoastră, o iubiți cu știința dumneavoastră, de aceea iubirea dumneavoastră este adâncă, este adevărată, este exclusivă* (subl.n.). Ostașii, pentru a învinge, au nevoie de hrana iubirii de țară, tot așa cum au nevoie de arme, de muniții și de instrucție militară. Și dumneavoastră n-ați pierdut nicio ocazie ca să arătați foștilor elevi ai Școalei de Război, și tuturor aceluia care au știut să vă citească, tuturor aceluia care au știut să vă asculte că *numai istoria țării ne poate alimenta fără încetare iubirea de țară* (subl.n).⁸²

Înmânarea insignei de profesor „ALERE FLAMMAM” a fost însoțită de urarea: „Să o purtați ani mulți, în deplină sănătate și mulțumire, pentru binele Neamului Românesc. Să trăiască prea strălucitul și totodată al nostru, domnul profesor Nicolae Iorga!” Vădit emoționat, acesta a mulțumit pentru atenția acordată, spunând că „această insignă nu face decât să-i amintească simpla îndeplinire a datoriei sale față de țară și de Neamul Românesc.”⁸³

Ceremonialul s-a desfășurat în sala Dalles, unde Nicolae Iorga, după Marele Război, ținea cursul său, situată vizavi de localul Școlii Superioare de Război din Bulevardul Ion C. Brătianu, azi Bulevardul Nicolae Bălcescu, care nu dispunea de o sală pentru conferințe, spațioasă.

Nicolae Iorga s-a bucurat permanent de o înaltă apreciere, stimă și recunoștință din partea Ministerului de Război, a conducerii Școlii Superioare de Război, a cadrelor didactice și a peste 25 promoții de ofițeri cursanți. În „Omagiul Școalei Superioare de Război pentru Domnii profesori civili”, ocazionat de semicentenarul instituției, 1889-1939, sărbătorit la 7 decembrie 1939, odată cu inaugurarea localului din Șoseaua Pandurilor-București, Nicolae Iorga era așezat în fruntea unei liste cu 57 profesori, enumerați în ordine alfabetică, dintre care 34 cadre didactice universitare (Simion Mehedinți, Ion Conea, Mihail Manoilescu, Grigore Trancu-Iași ș.a.). Se mai stipula: „Acești distinși reprezentanți ai culturii românești au luat parte și continuă să colaboreze – într-o adevărată armonie sufletească și intelectuală cu profesorii militari ai Școalei – la formarea conducătorilor Oștirii noastre. Datorită muncii pe care au depus-o în slujba Școalei și luminei ce au răspândit, armata de ieri a îndeplinit idealul național, iar cea de azi va fi oricând gata să apere cu sângele ei tezaurul ce i s-a încredințat.”⁸⁴

Numai că vremurile aveau să fie potrivnice, după al Doilea Război Mondial, când, în 1948, Școala Superioară de Război din București a fost desființată, ca fiind „instituție învechită și depășită de mersul evenimentelor.”⁸⁵

NOTE

63. Nicolae Iorga, **Românii în străinătate de-a lungul timpurilor**. Lecții la Școala Superioară de Război. După note stenografice, Tipografia „Datina Românească”, Vălenii de Munte, 1935, 169 pagini.

64. A se vedea pentru aceasta, cu rezumatul ideilor pe fiecare temă, Barbu Theodorescu, **Nicolae Iorga, 1871-1940, [Bibliografie]...**, pp.270-271.

65. Idem, p.271.

66. Nicolae Iorga, **Românii în străinătate...**, pp.155-169.

67. Nicolae Iorga, **Oameni reprezentativi în purtarea războaielor**. Lecții ținute la Școala de Război în 1937, „Imprimeria Națională”, București, 1943, 141 pagini și 3 planșe. Tipărită postum după note stenografice; ediție îngrijită de Liliana Iorga, cu o prefață de Gheorghe I. Brătianu; idem, **Stări sufletești și războaie**. Lecții la Școala Superioară de Război în 1938. Tipărite pentru ascultătorii săi de..., Editura și Tipografia Școalei Superioare de Război, București, 1939, 111 pagini.

68. Nicolae Iorga, **Războaie și stări de spirit** (Lecția de deschidere de la Școala Superioară de Război), în „Spirit Militar Modern. Revista de psihologie, pedagogie, sociologie și etică”, anul I, nr.2, ianuarie-februarie 1939, p.5.

69. Idem, p.6.

70. Gheorghe I. Brătianu, **File rupte din cartea războiului**, Editura „Cultura Națională”, București, [1934], p.148. (Ediție princeps).

71. Nicolae Iorga, **Oamenii reprezentativi în purtarea războaielor...**, 1943, 142 pagini și 3 planșe.

72. Idem, p.9.

73. Nicolae Iorga, **Războaie și stări de spirit** (Lecția de deschidere de la Școala Superioară de Război) ..., p.4.

74. Idem.

75. Ibidem, pp.8-9.

76. Ibidem, p.8.

77. Ibidem, p.9.

78. A se vedea pentru aceasta **Istoria României în date**, coord. Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p.445.

79. A se vedea pentru aceasta Nicolae Iorga, **Stări sufletești și războaie**. Lecții la Școala Superioară de Război în 1938. Tipărite pentru ascultătorii săi de..., Editura și Tipografia Școalei Superioare de Război, București, 1939, 112 pagini (p.112: Tabla de materii; „Aceste lecții au fost stenografiate cu inteligență și devotament de d-na Margareta Crăciuneanu.”).

80. Nicolae Iorga, **Războaie și stări de spirit**, în „Spirit Militar Modern”, anul I, nr.2, ianuarie-februarie 1939, pp.1-9.

81. „Revista subofițerilor”, anul XXIV, nr.269-270-271, oct.-nov.-dec. 1938, București, pp.19-20.

82. Idem, p.19.

83. Ibidem, p.20.

84. **Istoricul Școalei Superioare de Război, 1889-1939**, București, 1939, pp.381-383.

85. Decretul nr.1803 din 29 august 1948 al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române (Art.9).